

Vapaan sivistystyön tutkimuksen & tutkimuyhteistyön kehittämisseminaari

28.8.24 Helsingin aikuisopisto

Ohjelma

1 Tervetuloa (20 min.)

Kahvit ja esittäytyminen (tervetulosanat Björn Wallén)

Mistä ollaan tulossa ja mihin menossa?

- Iisalmi ja Vaasa revisited (Jyri Manninen, Petri Salo)
- Vaasasta Helsinkiin (Jenni Pätäri)

2 Katsaus vapaan sivistystyön tutkimukseen 2010–20-luvuilla (20 min.)

- Vapaan sivistystyön tehtävä ja rooli yhteiskunnassa ja koulutusjärjestelmässä (Jenni Pätäri)
- Vapaan sivistystyön vaikutukset ja vaikuttavuus (Jyri Manninen)
- Paikallinen ja alueellinen toiminta (Petri Salo)
- Tutkimusaukkojen paikantamista (Annika Pastuhov)

3 Tutkimuksen tila: kommenttipuheenvuorot (20 min.)

- Heikki Tulkki (opetusneuvos, OPH)
- Tytti Pantsar (Suomen Kansanopistoyhdistyksen toiminnanjohtaja, VST ry:n varapuheenjohtaja)
- Petra Heikkinen (asiantuntija, OKM)
- Juha Suoranta (professori, Tampereen yliopisto)

4 Keskustelua (15 min.)

5 Jaloittelutauko ja kahvin santsaus (10 min.)

6 Porinaryhmät (40 min.)

7 Yhteinen purku (15 min.)

8 Päätössanat (5 min.) (Annika Pastuhov)

lisalmi 2022 – Vaasa 2023 –Helsinki 2024

Tutkimusstrategiaseminaarien historia

1. Iisalmi elokuu 2022: VAPAAN SIVISTYSTYÖN TUTKIMUKSEN IDEARIIHI

- tavoite: *miten vapaan sivistystyön tutkimusta voisi tehdä, edistää ja kehittää vst-tutkijoiden, hallinnon, päättäjien ja vst-toimijoiden yhteistyönä?*
- tulos: "toiveiden tynnyri" eli paljon erilaisia tutkimustarpeita

2. Vaasa elokuu 2023: VAPAAN SIVISTYSTYÖN TUTKIMUKSEN STRATEGIATYÖPAJA

- tavoite: *vapaan sivistystyön tutkimustehtävien ja –kysymysten muotoileminen Iisalmessa tunnistettuja tutkimustarpeita priorisoimalla*
- tulos: tutkimusaiheiden tiivistäminen matriisiksi → kolme tutkimustehtävää

3. Helsinki elokuu 2024: VST:N TUTKIMUSOHJELMAN KEHITTÄMISSEMINAARI

- tavoite: *koota ja tarkastella vst-tutkimusta Vaasassa työstetyn matriisin avulla ja tunnistaa tutkimusaukkoja sekä kehittämistarpeita*
- tulos: *tutkimusohjelman luonnos*

Muutama dia lisälmen seminaarin
aloituspuheenvuorosta

Käärmettä pyssyyn?

Tutkimuksen ja vapaan sivistystyön yhdistämisen onnistumisten ja haasteiden pitkä historia

Aikuiskasvatustieteen ja vst-tutkimuksen historia pähkinänkuoressa

- Alkujaan yliopistoissa ”aikuiskasvatus” oli vain kansansivistysoppia
 - kansansivistysopin opinnot 1928 (opettajien kouluttaminen vst:hen)
 - myös ensimmäiset viranhaltijat kansansivistysmiehiä (Castrén, Vuorenrinne, Harva ensimmäinen alan professori)
 - → kaikki ”aikuiskasvatustutkimus” oli ”vst-tutkimusta”
- 1970-luvulta alkaen nimenmuutos aikuiskasvatustieteeksi, laajentuminen muihin yliopistoihin, kohteeksi aikuiskoulutus laajemmin, tutkimusalueiden laajentuminen → syntyi huoli vst-tutkimuksen asemasta

Miksi vst:n tutkimuksesta on kannettu huolta ja kannetaan edelleen?

1. aikuiskasvatustutkimuksen koettu painottuminen muuhun kuin vapaan sivistystyön tutkimukseen...
 - taustalla vanhan **vst-painotuksen väheneminen** 1970-80 –luvuilla
→ **huoli vst-tutkimuksen asemasta syntyy**
2. aikuiskasvatustiede on pieni tieteenala, vähän tutkijoita, laaja aihealue
3. yksittäisen vst-tutkijan (koettu tai todellinen) 'yksinäisyys'
4. 'kentän' lisääntynyt tarve saada näkyvyyttä tutkimuksen kautta (rahoituspolitiikan muutos, tuottavuusajattelu, edunvalvonta)
5. osallistujamääriltään ja organisaationa vst merkittävä osa koulutusjärjestelmää
6. Valtion- ja kuntarahoitus → tarve arvioida – ja osoittaa – tuloksellisuutta ja vaikutuksia (jopa euroina)

Vst-tutkimuksen pelastusoperaatiot: kaksi vst-tutkimuksen kehittämisohjelmaa

1. Vapaan sivistystyön osaamisen ja pätevyyden kehittämisohjelma (VSOP; 1999 – 2008)
2. Sivistystyön vapaus ja vastuu (SVV; 2011 – jatkuu)

<https://epale.ec.europa.eu/fi/blog/sivistystyon-vapaus-ja-vastuu-ohjelma-yhteistutkimuksen-ja-sivistyksen-puolesta>

Vapaan sivistystyön osaaminen ja pätevyys (VSOP) –ohjelma 1999 – 2008

Liikettä vapaan sivistystyön tutkimukseen

Leena Saloheimo

Nopeat taloudelliset ja yhteiskunnalliset muutokset ja jatkuva uuteen reagoimisen ja sopeutumisen välttämättömyys ovat pakottaneet vapaan sivistystyön oppilaitokset, järjestöt ja niiden työntekijät ponnistelemaan oman alansa ja työnsä kehittämässä. Vapaan sivistystyön osaaminen ja pätevyys –ohjelma VSOP lähti liikkeelle Vapaan sivistystyön yhteisjärjestön VSY:n aloitteesta syksyllä 1998. Tarkoituksena oli suunnitella kehittämissuunnitelma vapaan sivistystyön opetus- ja suunnitteluhenkilöstön kouluttamiseksi. VSOP-hanke laajeni myöhemmin kolmi-osaiseksi: yhteisen vision, tutkimuksen ja koulutuksen ajatellaan rakentuvan keskenään vuorovaikutteisesti.

omalta osaltaan niitä seurannut tutkimusrahoituksen kohdistaminen työelämään suuntautuvan koulutuksen hyötytavoitteiseen tutkimiseen. Kun 1970- ja 1980-luvuilla runsas puolet aikuiskoulutustutkimuksista kohdistui vapaaseen sivistystyöhön ja vajaa neljännes ammatilliseen aikuiskoulutukseen, jo 1990-luvun alun tutkimuksesta 4/5 kohdistui ammatilliseen koulutukseen ja vain 1/5 vapaaseen sivistystyöhön (Rinne & Vanttaja 1998). Viime vuosina aikuiskoulutustutkimusta on tehty paljon hallinnon tarpeisiin (arviointitutkimus).

Vapaan sivistystyön tutkimuksen alueelle ei ole muodostunut selkeää tiedeyhteisöä eikä syntynyt tutkimuksellista jatkuvuutta. Vaikka aikuis-

omalta osaltaan niitä seurannut tutkimusrahoituksen kohdistaminen työelämään suuntautuvan koulutuksen hyötytavoitteiseen tutkimiseen. Kun 1970- ja 1980-luvuilla runsas puolet aikuiskoulutustutkimuksista kohdistui vapaaseen sivistystyöhön ja vajaa neljännes ammatilliseen aikuiskoulutukseen, jo 1990-luvun alun tutkimuksesta 4/5 kohdistui ammatilliseen koulutukseen ja vain 1/5 vapaaseen sivistystyöhön (Rinne & Vanttaja 1998). Viime vuosina aikuiskoulutustutkimusta

Mutta... onko vst-tutkimuksen määrä vähentynyt, vai aikuiskasvatus-tutkimuksen aihekirjo lisääntynyt?

Saloheimo, L. 2001. Liikettä vapaan sivistystyön tutkimukseen. Aikuiskasvatus 3/2001.

Onko Aikuiskasvatus-tiedelehden artikkeleiden aiheissa tapahtunut painotusten muutosta?

Hakutulokset Journal.fi –tietokannasta vuosina 1981 – 2022 julkaistuista artikkeleista ja katsauksista eri hakusanoilla ...

Vuosina 2023-24 vain yksi "sivistystyö"-artikkeli

Hakusanat	1981–1989	1990–1999	2000–2009	2010–2022
"sivistystyö"	163	145	100	127
"osaaminen"	14	53	109	121
"työssä oppiminen"	3	14	37	10
"ammattillinen"	94	104	97	116
"jatkuva oppiminen"	0	7	4	11

<https://journal.fi/aikuiskasvatus/index>

Tutkimuksen rahoitusvaihtoehdot ”helposta vaikeampiin”...

Mistä?	Kuvaus	Esimerkkejä tutkimuksista
Tutkimus osana työsuunnitelmaa + vapaa-aikaa	Yo:n työsuunnitelmaan kuuluu tutkimusta (esim. prof. 557 t vuodessa, käytännössä ei riitä)	<ul style="list-style-type: none"> Opintokeskusten koulutustarjonnan analyysi 2022 "virkatyötä" mukana aina käytännössä
Säätiöt ja vastaavat	Kilpailtua; esim. Kunnallisan alan kehittämissäätiö KAKS	<ul style="list-style-type: none"> 2017 - 2019: Kansalaisopiston sosiaalinen tuottavuus kuntakontekstissa
OKM (SVV-toiminta-avustus)	Vuosittain haettu ja saatu toiminta-avustus SVV-verkostolle	<ul style="list-style-type: none"> Koordinaattorin palkka, yhteiset julkaisut (esim. Sivistykselliset oikeudet, indikaattoriselvitys)
OKM (hankerahoitus)	Itse tai VST-organisaatioiden kanssa haettu hanke- tai tutkimusrahoitus	<ul style="list-style-type: none"> 2015: Kansalaisopiston sosiaalinen tuottavuus (esitutkimus)
Tilaustutkimus	VSY hankkii rahoituksen, toteuttajan kilpailutus tarjouspyynnöillä	<ul style="list-style-type: none"> 2007-2008: Vapaan sivistystyön opintojen merkitys ja vaikutukset
Tohtorikoulutuspaikat yliopistoissa	Yliopistojen tohtoriohjelmiin yo-rahoituksella sijoittuvat jatko-opiskelijat	<ul style="list-style-type: none"> Väitöskirjatutkija Satu Heimo 2023-2024
EU-rahoitus	Todella työlästä hakea ja kilpailtua (noin 4% rahoitetaan)	<ul style="list-style-type: none"> 2011 - 2014: BeLL (Benefits of Lifelong Learning)
Suomen akatemia	Todella kilpailtua	<ul style="list-style-type: none"> 2021-2024 Annika Pastuhov Akatemia-rahoitus, puolueiden sivistystoiminta
Hallituksen politiikkaohjelmat	Strategisen tutkimuksen ohjelmat (STI)	-

Matka Vaasasta Helsinkiin SVV:ssä

Tutkimusohjelman strateginen kehittäminen jatkuu Helsingissä: tarpeiden kokoamisesta tehtäväjäsenyykseen (lisälmi), tehtävistä (Vaasa) tutkimuksen päälinjojen ja -aukkojen paikantamiseen (Helsinki).

Sivistykselliset oikeudet ja vapaa sivistystyö (toim. Järvinen, Pätäri & Wallén)

- Mitä ovat sivistykselliset oikeudet? Vst:n merkitys, rooli ja asema niiden turvaajana. Voiko sivistyksellisen oikeuden käsite lujittaa vst:n asemaa ja sen osoittamista yhteiskunnallisesti?

Vst:n vaikuttavuuden indikaattorit: selvitys kehittämistyön taustaksi (Alanen 2024)

- Millaisia mittareita ja millaista dataa käytetään pyrkimyksenä kuvata sivistystyön vaikuttavuutta?
- Miten sivistystyön tavoitteita ja odotettuja vaikutuksia kuvataan olemassa olevin mittarein?
- Mitä tiedon ja tietämättömyyden alueita muodostuu?

SVV-ryhmän tutkijoiden omat tutkimushankkeet: mm. opintokeskustutkimusta, poliittisten puolueiden sivistystyö

- Opetusyhteistyö yliopistoissa (Tampere, Jyväskylä, Helsinki)
 - EPALE, SKOL, vst-toimijat ja yliopistot.
 - Vst osana yo-opintoja: tunnettuus laaja-alaisena yhteiskunnallisena toimintana + työuran näkökulmasta.
 - Vst-asiantuntijat kertovat urapolustaan ja työn sisällöistä.
- Opintopiiri/vertaisryhmä tutkielmien tekijöille (väitökset + gradut).
- Tutkimusten + tutkimusaiheiden keruut.
- Pohjoismainen yhteistyö
 - Local study associations and study circles in a Nordic perspective – a mapping project.
 - Den nordiska folkbildningens betydelser för demokrati och kulturliv.
 - Vst:n tilastokäytännöt.
- Uusia jäseniä SVV-ryhmään (Pastuhov, Suoranta).

Katsaus 2010–20-luvulla tehtyyn vst- tutkimukseen

Vst:n tehtävä ja rooli yhteiskunnassa ja koulutusjärjestelmässä (TT1)

- Yhteiskunnallista tehtävää ja roolia tutkittu verrattain paljon (mutta kokonaisuus fragmentaarinen).
- Tehtävän ohjautuminen alueellisista ja paikallisista tarpeista. Tilastointityö enemmän valtionhallinnon tarpeista kuin vst:n tehtävästä.
- Yhteiskunnan muutospyrkimykset (aatteet) \leftrightarrow sivistyspalvelu (muutostehtävä epätyypillinen?).
Demokratiaorientoituneesta solidaarisesta kansalaisesta yksinyrittäjäksi.
- Lainsäädäntö: sivistykselliset oikeudet, itsensä kehittäminen varattomuuden sitä estämättä. Toteutuminen jää sosiaaliturvaa koskevan sääntelyn varaan.
- Vst:llä sivistyskasvatuksellinen tehtävä: herättää, ravita, valistaa, saattaa.
- Kansallisen sivistyksen laajemmat tulkinnat.
- Ekososiaalisen sivistyksen tutkimus: vaurauden ja sivistyksen laajempi, ei-ihmisellisen huomioiva tarkastelu.

Vst:n tehtävä ja rooli yhteiskunnassa ja koulutusjärjestelmässä (TT1)

	Yht.	Väitökset	Lis.	2010–20 (väitökset)
Vst	3		1	
Tehtävän muutos	6	1	2	1
Visiot	3			
Kansanopistot	5	2		
Kansalaisopistot	3	2		2
Opintokeskukset, järjestöllinen sivistystyö	9	6	1	2
Kansalaisyhteiskunta	10	6	1	2
Lainsäädäntö	5	2		2
Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen	2			
Tilastointi, siihen liittyvät datan ja indikaattorien haasteet	3	1		1
Ohjausjärjestelmä, rahoitus	8	4	1	3
Elinikäisen ja jatkuvan oppimisen politiikka	1	1		1
Ympäristö, kestävä kehitys, ekososiaalinen sivistys...	7			
Sivistys (tehtävänä)	10	4	2	3

Vaikutukset ja vaikuttavuus (TT2)

- **Mitä tutkittu ja tiedetään?**
 - **kansalaisopistojen tuottamat laajemmat hyödyt** osallistujille, yhteisöille ja yhteiskunnalle
 - **kansalaisopistojen sosiaalisesta tuottavuudesta** alustavia tuloksia ja arvioita
 - **kansalaisopistojen koulutustarjonnasta** ja osallistujien kurssivalinnoista hyvä kuva
 - **kansalaisopistojen osallistujatyypit** varsin hyvin tiedossa
 - **Opintokeskusten koulutustarjonta** tutkittu tarkkaan ja viimein tiedossa
 - täyttävät kohtuullisen hyvin niille vapaan sivistystyön laissa asetetut tavoitteet kansalais- ja demokratiakasvattajina (ei ole yllättävää, koska lakia ovat olleet vst-etujärjestöt tekemässä ja se on 1990-luvun lopun organisaatorakennetta ja toimintaa kuvaava)
 - OPKO:n "sivutulos": **VST:n tilastoinnissa käytettävä virallinen koulutusluokitus ei toimi** VST:n tilastoinnissa, koska se on tehty formaalin koulutuksen tarpeisiin
- **Mitä tutkimusaukkoja tällä hetkellä?**
 - **muiden vst-organisaatioiden tuottamia laajempia hyötyä ei ole tutkittu** kunnolla; kiinnostava olisi **opintokeskusten sosiaalisen kasvun kurssikategoriaan sijoittuvien kurssien tuottamat hyödyt** ja vaikuttavuus
 - Tutkimus **Vst-lakien ja asetusten syntyprosessista** olisi kiinnostava. Siitä löytyy vain ns. "aikalaiskuvauksia". Myös vst-säästöjen perustelut ja syyt hallitusneuvotteluissa olisi kiinnostava aihe

KANSALAIPOISTO-OPISKELIJOIDEN TUNNISTAMAT HYÖDYT

Meta-analyysi neljän eri tutkimuksen yhteensä 7 311 vastaajan 15 622 avovastauksista

1. Toimijuus (mainintoja 2838 eli 15,5 % kaikista maininnoista)

- **Elämänhallinta**, minäpystyvyys, elämän tarkoituksellisuus; **usko ja kokemus, että pärjää elämässä** ja voi tehdä siihen liittyviä valintoja

2. Sosiaalinen pääoma ja aktiivinen kansalaisuus (mainintoja 2927, 16,0 %)

- uudet **verkot**, **ystävät**, **luottamus** kanssaihmiin ja päättäjiin, suvaitsevaisuus, aktiivinen kansalaisuus, **vapaaehtoistyö** ja **vertaistuki**

3. Osaaminen, työ ja koulutus (mainintoja 8753, 47,7 %)

- **opiskelumotivaatio**, **koulutusmyönteisyys**, uudet **taidot ja osaaminen**, työhön ja uraan liittyvät hyödyt eli esim. **työllistyminen**, uusi työ, **lisätulot**, **urasuunnitelman** selkiytyminen

4. Terveys ja hyvinvointi (mainintoja 3829, 20,9 %)

- **elämänlaatu**, fyysinen **terveydentila**, henkinen **hyvinvointi**, **terveyskäyttäytyminen**, **työssä ja arjessa jaksaminen**

Paikallinen toiminta (TT3)

On tutkittu VST:n organisaatioiden tehtävää, toimintaa, kehittämistä ja johtamista

VST:n organisaatiot ovat reagoineet muutoksiin ja kehittäneet toimintaansa kahtalaisesti, joko sopeutuen ja tehtäväkuvaa vaiheittain, alueellisten tarpeiden mukaisesti laventaen tai omaksumalla joustavan, innovatiivisen, hybridisoituneen ja markkinaorientoituneen toimintaperiaatteen. Jälkimmäinen kehityskulku edellyttää toiminnanjohtajilta/rehtoreilta vahvaa ja dynaamista managerialistista työtettä ja monimuotoista toimijuutta. VST:n kokonaisuutta ja toimijoita ajatellen haasteeksi muodostuu ydintehtävän, roolin ja identiteetin moninaisuus, ristiriidat sivistysperinteen ja välineellisyyden, vapauden ja joustavuuden välillä.

On tutkittu paikallista ja alueellista yhteistyötä ja kehittämistä

Alueellisen yhteistyön, verkostoitumisen ja kehittämisen osalta voidaan todeta, että rakenteeltaan tasa-arvoiset ja tavoitteiltaan selkeät alueelliset verkostot edistävät yhteistyön edellyttämän luottamuksen vahvistumista. Yhteistyön muotoja ja kumppanuuksia voisi edelleen laajentaa ja esimerkiksi kansalaisjärjestöjen asiantuntijuutta voisi hyödyntää kehittämis-toiminnassa, yhteiskunnallisessa keskustelussa ja kunnallisessa päätöksenteossa. Kansalaisopiston alueellisiin yhteistyöverkostoihin pohjautuvat yhteisöteatterihankkeet tuottavat sosiaalista pääomaa.

Paikallinen toiminta (TT3)

On tutkittu maahanmuuttajakoulutusta

VST:n organisaatiot ovat merkittävä maahanmuuttajakoulutuksen järjestäjä. Ammatillisessa koulutuksessa henkilökohtaistaminen ja kieli- ja kulttuuritaustan huomioiminen toteutuu olemassa olevien resurssien ja kouluttajien yksilöllisen osaamisen puitteissa. Haasteista keskeisimpiä ovat suomen kielen taidon arviointi sekä ammatillisen kielitaidon kehittymisen tukeminen.

On tutkittu osallistumis- ja opiskelijaorientaatioita

Kesäyliopisto-opiskelijoiden osallistumisorientaatiosta keskeisin on oppimisorientaatio; oppimisen ja tiedon jano, kognitiivinen kiinnostus ja into itsensä kehittämiseen. Eläkeikäisten naisten opiskeluarki ikäihmisten yliopistossa edellyttää ristiriitaisten tilanteiden ja mielikuvien sietämistä, yliopisto näyttäytyy nuorten aikuisten koulutuspaikkana, eläkeikäiset naiset pääasiassa kodin piiriin kuuluvana toimijoina.

On tutkittu englannin kielen opetusta ja opiskelua

Englannin kielen opettajat tiedostavat monimuotoisen vuorovaikutuksen, puhumisen, osallistumisen ja hyvän opiskeluilmapiirin merkityksen heterogeenisissä ryhmissä, mutta verkko-opetuksessa korostuvat valmiit tehtävänannot ja itsenäinen opiskelu, jolloin yhteisöllinen toiminta toteutuu lähityöskentelyssä.

Aukkojen paikantamista

Tehtävä 1:

- Vapaa sivistystyö **pohjoismaisena ilmiönä** (poikkeukset Ahonen, 2022; Niemelä, 2011); **vertailevat asetelmat puuttuvat** (kts. Pastuhov ym. 2019)
- **Tutkimusta tarkasteleva tutkimus** (poikkeuksena Jennin väitöskirjatyö; vrt. Lundin, 2008)

Tehtävä 2:

- Vaikutukset ja vaikuttavuus: **työelämänäkökulma** (ml. henkilöstö)
- **Kriittiset tutkimukset**, esim. feministiset näkökulmat (vrt. Österborg Wiklund, 2019)

Tehtävä 3:

- **osallistumisen monet muodot**, esim. hakeva toiminta, kansalaistiede

Porinaryhmät

(40 min.) (klo 16.45–17.25)

3-4 ryhmää

Valitaan kirjuri, joka tekee muistiinpanot Padlet-alustalle.

Vapaa keskustelu aiheista

1.) tutkimusaukot – mitä tulisi tehdä?

2.) tutkimuksen ja tutkimuyhteistyön vahvistaminen ja tulevaisuuden näkymät.

Yhteinen purku (15 min.) (klo 17.25–17.40)

Padlet: <https://padlet.com/jennipatari1/svv280824>

QR-koodi

